

ks. dr Tadeusz Kałużny SCJ

ZAANGAŻOWANIE DUSZPASTERSKIE PROWINCJI POLSKIEJ KSIĘŻY NAJŚWIĘTSZEGO SERCA JEZUSOWEGO W KRAJACH EUROPY WSCHODNIEJ

Rozpad systemu komunistycznego w ZSRR i przemiany społeczno-polityczne w Europie Wschodniej pod koniec lat 80. i na początku lat 90. ubiegłego stulecia stworzyły nowe możliwości dla odrodzenia i rozwoju Kościoła katolickiego w tym rejonie. Od samego początku proces odrodzenia spotkał się jednak z dużymi trudnościami z uwagi na ogromne spustoszenie życia religijnego, brak księży i zniszczenie większości istniejących tam kościołów i kaplic, co było konsekwencją kilkudziesięciu lat prześladowań religijnych oraz silnej indoktrynacji ateistycznej.

Wychodząc naprzeciw potrzebie chwili księża sercanie podjęli trudne zadanie pomocy Kościołowi na Białorusi, Mołdawii (Republika Naddniestrzańska) i Ukrainie¹. Praca ewangelizacyjna w tych krajach zaowocowała z czasem utworzeniem dwóch nowych dystryktów. Dekretem prełożonego generalnego z czerwca 2002 roku powstał Dystrykt Białoruski (BIA) i Dystrykt Mołdawsko-Ukraiński (MUK)².

Chociaż nowe struktury organizacyjne regulują dziś sercańskie zaangażowanie w tych rejonach, to jednak różne były jego początki w poszczególnych krajach i nieco odmienny charakter podejmowanej tam pracy duszpasterskiej. Z tych racji przedstawiamy – w dużym skrócie – posługę księży sercanów w każdym z tych krajów, zwracając szczególną uwagę na trzy jej wymiary: początki, obecną sytuację i wnioski na przyszłość.

1. Białoruś

Początki. Pierwsze kontakty naszej prowincji z Kościołem na Białorusi sięgają lat 50. i miały miejsce przez pochodzącego z tych terenów ks. Czesława Kundę. Kontakty te, podobnie jak innych współbraci w tym czasie, ograniczały się jednak do doraźnej pomocy duszpasterskiej, szczególnie w okresie Adwentu, Wielkiego Postu i Wielkanocy³. Dopiero wraz z przemianami polityczno-społecznymi na Białorusi z końca lat 80. powstały nowe warunki do stałego i zorganizowanego zaangażowania się księży sercanów na tych terenach. Po pierwszej wizycie przełożonego prowincji na Białorusi w 1989 roku i spotkaniu z miejscowym biskupem Tadeuszem Kondrusiewiczem w roku następnym opiece duszpasterskiej księży sercanów powierzono dwie parafie: Lack (ks. Ernest Budyn) i Łyntupy (ks. Czesław Kucmierz). W tym samym czasie podjęto również pracę duszpasterską w Lelczycach (rejon Czarnobyła) i w Grodnie. Następnie zostały powierzone sercanom parafie w: Lachowiczach, Szarkowszczyźnie, Postawach i w Ostrynie, w końcu w Baranowiczach i Woropajewie. Na przestrzeni czasu niektóre miejsca pracy duszpasterskiej sercanów uległy zmianie, co zasadniczo nie wpłynęło jednak na naszą obecność i posługę na tych terenach⁴.

Aktualna sytuacja. Obecnie (marzec 2004) na Białorusi pracuje łącznie 12 współbraci⁵. Od czerwca 2002 roku tworzą oni Dystrykt Białoruski. W jego ramach istnieją trzy wspólnoty lokalne, odpowiednio do trzech spośród czterech istniejących dziś diecezji katolickich na Białorusi⁶. Pierwszą wspólnotę lokalną tworzą współbracia pracujący na terenie diecezji grodzieńskiej. Przynależą do niej następujące placówki duszpasterskie: Grodno (3 współbraci); Lack (1 współbrat); Ostryna (1 współbrat). Druga wspólnota lokalna obejmuje sercanów pracujących na terenie diecezji pińskiej. Przynależą do niej placówki: Baranowicze (2 współbraci) i Lachowicze (1 współbrat). Trzecią wspólnotę lokalną stanowią współbracia pracujący na terenie diecezji witebskiej. Wspólnota ta obejmuje placówki: Postawy (2 współbraci); Szarkowszczyzna (1 współbrat); Woropajewo (1 współbrat). Księża sercanie posiadają na Białorusi jeden dom zakonny (Postawy), który jest własnością Zgromadzenia. Otrzymali też pozwolenie na budowę drugiego (Grodno). Od początku swojej obecności na Białorusi księża sercanie uczestniczyli też w tworzeniu

materialnych struktur parafialnych. Dzięki ich wysiłkom wybudowano w tym czasie cztery kościoły, piąty jest w budowie.

Wnioski na przyszłość. Powoli następuje stabilizacja naszej sercańskiej obecności w tym rejonie. Wysiłki zmierzające do wypracowania wspólnotowego projektu, który pozwoliłby lepiej wyrazić sercańską specyfikę obecności na tych terenach, wymagają kontynuacji⁷. Praca duszpasterska na Białorusi jest jednak w dużej mierze uzależniona od świeckich władz wyznaniowych. Liczba księży pochodzących z zagranicy objęta jest limitem miejsc⁸. Stąd też sprawą bardzo ważną dla przyszłości sercańskiej obecności w tym kraju są rodzime powołania.

2. Mołdawia

Początki. Początek zaangażowania księży sercanów w Mołdawii jest związany z osobą ks. Henryka Soroki, który przyjechał na te tereny 9 grudnia 1990 roku i podjął pracę w parafii Słoboda-Raszków⁹. W następnych latach dołączyli do niego kolejni sercanie: w 1992 roku ks. Tadeusz Magierowski – Rybnica (do tej pory); w 1994 roku ks. Piotr Kuszman – Raszków (do 2002 roku, obecnie Tiraspol); w 1996 roku ks. Alojzy Malcherczyk – Bendery (do 2001 roku, obecnie Ukraina); w 1996 roku ks. Zdzisław Śmiertka – Bendery (ekonom wspólnoty, obecnie Tiraspol); w 1999 roku ks. Dimitri Zieliński – Bendery (od 2003 roku zastępstwo na Ukrainie); w 1999 roku br. Andrzej Pogrebnoi – Raszków; w 2001 roku ks. Władysław Jadowski – Bendery; w 2001 roku ks. Marcin Januś – Raszków; w 2001 roku br. Wiesław Bysiek – Bendery¹⁰.

Aktualna sytuacja. Obecnie w Mołdawii przebywa 6 księży i 2 braci zakonnych. Sercanie pracują w pięciu parafiach (Tiraspol, Raszków, Słoboda-Raszków, Rybnica i Bendery) oraz w jednej placówce filialnej (Iwanówka). Od 1999 roku, z inicjatywy księży sercanów, organizowane są w Raszkowie trzydniowe spotkania młodzieży katolickiej z Mołdawii i Ukrainy, podobne do Sercańskich Dni Młodych w Polsce. Liczba uczestników tych spotkań dochodzi do 400 osób. Poza działalnością ściśle duszpasterską sercanie zaangażowani są również w liczne prace remontowo-budowlane w parafiach, niezbędne dla ich właściwego funkcjonowania¹¹.

Od początku swojej działalności w Mołdawii księża sercanie wiele uwagi i troski poświęcają sprawom społecznym. W prowadzonych przez nich parafiach w Tiraspolu, Słobodzie-Raszków, Raszkowie, Benderach i Rybnicy działają kuchnie (stołówki), w których codziennie około 600 dzieci otrzymuje obiady. Poza tym organizowane są przedszkola parafialne (Słoboda-Raszków, Rybnica), grupy zajęć wyrównawczych (Raszków, Bendery, Rybnica) i świetlice dziennego pobytu (Rybnica, Raszków, Słoboda-Raszków, Bendery). Wychodząc naprzeciw jednemu z aktualnych problemów na tym terenie, a mianowicie szybko wzrastającej liczbie tzw. dzieci ulicy, zostały podjęte prace związane z otwarciem przytułku dla dzieci (całodobowego pobytu). Natomiast z myślą o młodzieży, której bariera finansowa uniemożliwia dalsze kształcenie, przy miejskich parafiach sercańskich powstają miniakademiki (wynajmowane mieszkania np. w Tiraspolu). Aby pomóc osobom chorym, sparaliżowanym i samotnym, pozostającym we własnym środowisku domowym, z inicjatywy księży sercanów organizowane są punkty medyczno-socjalne (Tiraspol, Raszków)¹².

Wnioski na przyszłość. Spoglądając w przyszłość wspólnota mołdawska księży sercanów pragnie przede wszystkim utrzymać i kontynuować dotychczasowe formy działania. W związku z tym zamierza w najbliższej przyszłości powołać do życia Stowarzyszenie „SPES”, które będąc podmiotem prawnym, pomogłoby w szukaniu środków finansowych niezbędnych do prowadzonych dzieł. Ponadto w najbliższych latach planuje rozpoczęcie dzieła socjalnego: ośrodka wychowawczo-edukacyjnego dla chłopców z kaplicą publiczną dla wiernych¹³.

3. Ukraina

Początki. U początku sercańskiej obecności na Ukrainie znajdują się pojedyncze kontakty niektórych sercanów, wyjeżdżających na te tereny z doraźną pomocą duszpasterską w okresie Bożego Narodzenia, Wielkiego Postu i Wielkanocy¹⁴. W czasie takich wyjazdów miejscowy biskup pomocniczy diecezji żytomierskiej Stanisław Szyrokoradiuk, między innymi w rozmowie z ks. Dariuszem Salamonem, niejednokrotnie wyrażał zainteresowanie podjęciem przez księży sercanów pracy na tych terenach.

W 1996 roku bp Jan Purwiński, ordynariusz diecezji zytomierskiej, przesłał w tej sprawie list do ks. prowincjała Czesława Koniora, prosząc o rozważenie możliwości zaangażowania się sercanów w jego diecezji¹⁵. Odpowiedź przełożonego Prowincji Polskiej w odniesieniu do przedstawionej prośby była wtedy negatywna¹⁶. Do wspomnianego tematu powrócił ks. biskup Stanisław Szzyrkoradiuk w rozmowie prywatnej z ks. Dariuszem Salamonom, który przebywał z pomocą duszpasterską na Ukrainie w czasie świąt Bożego Narodzenia w 1996 roku. Na początku stycznia 1997 roku biskup Szzyrkoradiuk przybył do Warszawy, by osobiście rozmawiać o tym z przełożonym prowincji księży sercanów.

W odpowiedzi na ponawiane zaproszenia, w marcu 1997 roku z wizytą na Ukrainę udał się ówczesny przełożony prowincji – ks. Czesław Konior, gdzie spotkał się między innymi z bp. Janem Purwińskim (ordynariuszem diecezji zytomierskiej) i bp. Stanisławem Szzyrkoradiukiem¹⁷. W czasie tej wizyty zostały dokonane wstępne ustalenia, potwierdzone później oficjalnie, dotyczące sercańskiego zaangażowania na tych terenach. Opierając się na tych ustaleniach dnia 1 sierpnia 1997 roku na Ukrainę przyjechało dwóch sercanów: ks. Ryszard Dziuba i ks. Jan Podobiński¹⁸. Powierzone im zostały placówki: Romanow (Dzierżyńsk), Czerwone Chatki, Sobolówka i od 1998 roku Żółty Bród. W 1998 roku do pomocy duszpasterskiej w Romanowie (Dzierżyńsku) przyjechał ks. Andrzej Sobieraj, natomiast ks. J. Podobiński podjął pracę w Perszotrawensku i Miropolu. W latach 2001-2002 w domu pomocy społecznej w Aleksandrowce rolę kapelana pełnił ks. Józef Piekorz. W 2002 roku ks. A. Sobieraj podjął pracę na nowych placówkach: Bykówka, Marianówka, Tołsza, Jaliszew, Jawne, Niwne. W tym samym roku do pomocy na Ukrainę przyjechał również ks. Alojzy Malcherczyk. Początkowo pomagał on w parafii w Perszotrawensku, a następnie udał się z pomocą duszpasterską do Zaporozża (diecezja charkowsko-zaporoska). W 2003 roku do pomocy duszpasterskiej w Romanowie przyjechał ks. Paweł Kubik, natomiast do Perszotrawenska, w związku z chorobą ks. Podobińskiego, został skierowany na zastępstwo ks. Dimitri Zieliński¹⁹.

Aktualna sytuacja. Obecnie na Ukrainie pracuje 6 sercanów, pełniąc posługę w 4 parafiach (Romanow, Bykówka, Pierszotrawiensk, Zaporozże), 10 kościołach filialnych oraz 23 punktach dojazdowych (wioskach)²⁰. Jeden współbrat (ks. A. Malcherczyk) pracuje w diecezji charkowsko-

-zaporoskiej, pozostali zaś w diecezji żytomierskiej. Poza pracą ściśle duszpasterską prowadzą oni działalność edukacyjno-społeczną i charytatywną. W tym pierwszym okresie sercańskiej obecności na Ukrainie wiele uwagi poświęcono też pracom remontowo-budowlanym²¹.

Wnioski na przyszłość. Przed współbraćmi pracującymi na Ukrainie staje przede wszystkim zadanie kontynuacji rozpoczętej pracy duszpasterskiej. W perspektywie rodzi się ponadto potrzeba bardziej wyraźnego określenia specyfiki sercańskiej obecności na tych terenach oraz dalszej regulacji prawnej tej obecności.

Zakończenie

W podsumowaniu można stwierdzić, że zaangażowanie duszpasterskie Prowincji Polskiej na Białorusi, w Mołdawii i na Ukrainie stanowi ważny wkład w trudny proces odradzania się Kościoła katolickiego w tych krajach. Jest ono zarazem realizacją pragnienia ojca Założyciela, aby udawać się z posłaniem Ewangelii do najbardziej potrzebujących.

Po kilku czy kilkunastu latach pracy w krajach Europy Wschodniej stało się oczywiste, że odrodzenie Kościoła w tym rejonie jest procesem długotrwałym, wymagającym wiele trudu, odwagi i poświęcenia. Przed pracującymi tam sercanami stają wciąż nowe zadania i wyzwania. Jednym z nich jest troska o wytyczenie czy zachowanie sercańskiej specyfiki podejmowanej tam posługi. Od jasnego określenia jej tożsamości w dużym stopniu będzie bowiem zależeć przyszłość naszego zaangażowania w Europie Wschodniej. Wówczas też praca Zgromadzenia w tych krajach, niezależnie od stopnia rozwoju Kościołów lokalnych i liczby rodzimych powołań, będzie miała swoje ważne miejsce i przyczyni się do prawdziwego ubogacenia sercańskim charyzmatem Kościoła w tym rejonie.

Przypisy

¹ Dnia 16.07.1990 roku Ukraina ogłosiła suwerenność w ramach ZSRR, a 24.08.1991 roku proklamowała akt niepodległości. Podobnie też 27.07.1990 roku – suwerenność ogłosiła Białoruś, a 25.08.1991 roku – niepodległość. Większość jej mieszkańców skłaniała się jednak do podtrzymania kontaktów z Rosją. W rezultacie, rządzący Białorusią komuniści, szczególnie po objęciu

- władzy prezydenckiej przez Aleksandra Łukaszenkę, doprowadzili do utworzenia w 1997 roku Związku Białorusi i Rosji (A. Patek, J. Rydel, J.J. Węc, *Najnowsza historia świata 1945-1995*, Kraków 1997, s. 85-90). W tym samym czasie, 5.06.1990 roku, również Mołdawia ogłosiła suwerenność w ramach ZSRR, a 27.08.1991 roku – niepodległość. Dnia 2.10.1990 roku rosyjskojęzyczna ludność ogłosiła niepodległą Republikę Naddniestrzańską. Władze Mołdawii próbowały dokonać zbrojnej likwidacji Republiki Naddniestrzańskiej, ale bez powodzenia. Dnia 8.05.1997 roku specjalnym memorandum włączono ją do Mołdawii na specjalnych prawach (*Encyklopedia geografii świata: Europa Wschodnia, Azja Północna i Środkowa, Zakaukazie*, Warszawa 1997, s. 328).
- ² Por. *Decyzja o. generala o utworzeniu Dystryktów Białoruskiego i Mołdawsko-Ukraińskiego*, Rzym, 21 maja 2002 r., w: „Informator SCJ” 2002, nr 3, s. 261-262.
- ³ Por. T. Kałużny, *I padri dehoniani in Bielorussia*, w: „Dehoniana” 2000, nr 2, s. 123; zob. także Cz. Kunda, *Początki zaangażowania duszpasterskiego naszego Zgromadzenia na Białorusi*, Kraków 1994.
- ⁴ Por. T. Kałużny, *I padri dehoniani...*, dz. cyt., s. 123. Księża sercanie nie pracują już m.in. w Lelczycach (diecezja pińska), Lyntupach i Komajach (diecezja witebska), gdzie przez pewien okres pełnili posługę duszpasterską.
- ⁵ W przeszłości swój wkład w pracę ewangelizacyjną na tych terenach wniosło ponadto jedenastu sercanów, a mianowicie: ks. Czesław Kunda, ks. Aleksander Wyszynski, ks. Zbigniew Bojar, ks. Zbigniew Bogacz, ks. Tadeusz Kałużny, ks. Józef Łój, ks. Tadeusz Łaś, ks. Paweł Kubik, ks. Marek Kaźmierczak, ks. Stanisław Rosiek, ks. Stanisław Łukasiak.
- ⁶ Aktualne dane na temat obecności księży sercanów uzyskano od przełożonego dystryktu, ks. Zenona Romejki.
- ⁷ Por. *List o. generala do współpracowników pracujących na Białorusi*, Rzym, 30 stycznia 2000 r., w: „Informator SCJ” 2000, nr 2, s. 115-121.
- ⁸ Obecnie wszyscy nasi współpracownicy przebywają i pracują legalnie na Białorusi.
- ⁹ „Ks. Henryk, będąc w swojej rodzinnej parafii, spotkał grupę dzieci z Mołdawii, które zostały zaproszone, by spędzić wakacje w Polsce. Rozmawiając z ich opiekunami, przekonał się o istniejących potrzebach Kościoła w Mołdawii. Po usilnych namowach i zgodzie przełożonego ks. Henryk udał się do wymienionej wyżej wioski” (M. Walshe, *Pomoc dla Mołdawii – misja prowadzone przez Księży Sercanów*, w: „Informator SCJ” 2003, nr 6, s. 602-603). Ksiądz H. Soroka udał się tam z pomocą duszpasterską na zaproszenie ks. Jana Rudnickiego (por. *List ks. Jana Rudnickiego do ks. prowincjała Kazimierza Sławińskiego*, 25 października 1990 r., rękopis [Archiwum prowincjalne – „Mołdawia”], s. 1); por. także *List ks. prowincjała Kazimierza Sławińskiego do ks. Jana Rudnickiego*, Kraków, 30 listopada 1990 r., maszynopis [Archiwum prowincjalne – „Mołdawia”], s. 1.
- ¹⁰ Informacje na temat sercańskiej obecności w Mołdawii uzyskano m.in. od ks. Piotra Kuszmana, przełożonego Dystryktu MUK (marzec 2004 roku). Na ten temat zob. także *List ks. Soroki z Mołdawii*, w: „Informator SCJ” 1999, nr 7, s. 622-625.
- ¹¹ Wybudowano w minionych latach kościół (Rybnica), drugi wyremontowano (Raszków), trzeci jest w trakcie budowy (Tiraspol). Wybudowano także dom zakonny (Bendery), dom parafialny (Rybnica), dom socjalny (Raszków) i powstaje zespole socjalno-katechetyczne (Tiraspol). Dla realizacji tego rodzaju inicjatyw zorganizowano, pod kierunkiem ks. Zdzisława Śmierki, własną bazę techniczną w Parkanach.

- ¹² Pracuje w nich 9 pielęgniarek, które każdego dnia są do dyspozycji chorych. Kolejne 3 przygotowują się do otwarcia nowego punktu w Benderach.
- ¹³ Informacje uzyskano od ks. Piotra Kuszmana.
- ¹⁴ Po raz pierwszy w takim charakterze wyjechali na Ukrainę na Boże Narodzenie 1992 roku ks. Dariusz Salamon i ks. Marek Romańczyk.
- ¹⁵ Por. *List biskupa żytomierskiego Jana Purwińskiego do ks. prowincjale Czesława Koniora*, Żytomierz, 6 czerwca 1996 r., maszynopis [Archiwum prowincjalne – „Ukraina”], s. 1.
- ¹⁶ Por. *List ks. prowincjale Czesława Koniora do biskupa żytomierskiego Jana Purwińskiego*, Warszawa, 27 czerwca 1996 r., maszynopis [Archiwum prowincjalne – „Ukraina”], s. 1.
- ¹⁷ W czasie tej wizyty towarzyszył przełożonemu prowincji ks. Tadeusz Kałużny.
- ¹⁸ Por. *List ks. prowincjale Czesława Koniora do biskupa żytomierskiego Jana Purwińskiego*, Warszawa, 12 czerwca 1997 r., L.dz. 156/97, maszynopis [Archiwum prowincjalne – „Ukraina”]. Można dodać, że na początku maja 1997 roku byli z krótką wizytą na Ukrainie księża: Marek Dadej, Jan Krzysztof i Jan Podobiński.
- ¹⁹ Dane dotyczące pracy duszpasterskiej sercanów na Ukrainie podajemy na podstawie protokołu spotkania wspólnoty lokalnej na Ukrainie z dnia 10.02.2004 roku (od ks. Piotra Kuszmana, przełożonego Dystryktu MUK) oraz informacji uzyskanych od ks. Ryszarda Dziuby.
- ²⁰ Serkanie pracują obecnie w następujących placówkach: ks. Ryszard Dziuba i ks. Paweł Kubik (Romanow, Czerwone Chatki, Sobolówka, Żółty Bród); ks. Andrzej Sobieraj (Bykówka, Marianówka, Jawne, Jalyszow, Tolszcza, Niwna); ks. Jan Podobiński i ks. Dymitr Zieliński (Pierszotrawensk, Mirapol); ks. Alojzy Malcherezyk (Zaporoże).
- ²¹ W tym czasie wybudowano 2 kościoły (Czerwone Chatki, Żółty Bród), dokonano remontu 1 kościoła (Miropol) i 2 kaplic (Sobolówka, Razino), rozpoczęto budowę domu parafialnego (Perszotrawensk). Przeprowadzono też inne prace remontowe pomieszczeń mieszkalnych, zaplecza katechetycznego i gospodarczego.